

УДК 343.3

DOI <https://doi.org/10.51547/ppp.dp.ua/2022.5.13>

Косяченко Ксенія Едуардівна,

кандидат юридичних наук,

доцент кафедри цивільно-правових дисциплін

Навчально-наукового інституту права та інноваційної освіти

Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

ORCID ID: 0000-0002-1380-218X

МЕХАНІЗМ РЕАЛІЗАЦІЇ КРИМІНОЛОГІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ НЕУРЯДОВИХ ОРГАНІЗАЦІЙ

MECHANISM FOR IMPLEMENTATION OF CRIMINOLOGY ACTIVITIES OF NON-GOVERNMENTAL ORGANIZATIONS

У статті автором досліджено механізм реалізації кримінологічної діяльності неурядових організацій та опрацьовано ключовий дискурсивний апарат дослідження, зокрема, поняття: «механізм», «реалізація» та «механізм реалізації».

Аксіоматичним є твердження, що від ефективності кримінологічної діяльності неурядових організацій частково або опосередковано залежить державна політика у сфері боротьби зі злочинністю. Виміром останньої може слугувати зниження рівня злочинності, поліпшення кримінологічної обстановки, покращення діяльності органів державної влади завдяки контролю з боку неурядових організацій, нормативно-правова ініціатива тощо. Проте, неможливо досягти ефективності кримінологічної діяльності коли відсутній або неналагоджений механізм її реалізації.

Автором було знайдено підтвердження того, що поняття механізм є вихідцем із технічних наук, і розуміє під собою – систему взаємодії окремих елементів, які в своїй сукупності здійснюють свої функції з метою досягнення задалегідь сформованої цілі.

Автор дійшов висновку, що визначення кримінологічної діяльності залежить насамперед від характеристики та особливостей самого суб'єкта здійснення кримінологічної діяльності. Що в свою чергу впливає на визначення і самого механізму кримінологічної діяльності. Разом із тим, автором підтримано думку О.Г. Яновської та М.А. Погорецького, що до структури механізму реалізації необхідно відносити такі елементи, як: правова форма закріплення; діяльність суб'єктів; суб'єкти реалізації.

Під механізмом реалізації кримінологічної діяльності неурядових організацій автором запропоновано розуміти – сукупність нормативно-правових актів та відносин взаємозалежної системи суб'єктів кримінологічної діяльності (з однієї сторони суб'єкти кримінологічної діяльності можуть виступати будь-якої форми власності, а з іншої обов'язково об'єднання або організації недержавної форми власності), що спрямовані на виявлення причин та умов, а також попередження злочинної діяльності.

Актуальним напрямом подальших наукових досліджень автором визначено інформаційно-аналітичне забезпечення та наукове супроводження кримінологічної діяльності неурядових організацій.

Ключові слова: механізм, механізм реалізації, громадські організації, кримінологічна діяльність, неурядові організації, громадянське суспільство.

In the article, the author investigated the mechanism of implementation of criminological activities of non-governmental organizations and elaborated the key discursive apparatus of the research, in particular, the concepts: "mechanism", "implementation" and "mechanism of implementation".

It is axiomatic to state that the state policy in the field of fighting crime partially or indirectly depends on the effectiveness of the criminological activities of non-governmental organizations. The measure of the latter can be a decrease in the level of crime, improvement of the criminological situation, improvement of the activities of state authorities thanks to control by non-governmental organizations, regulatory and legal initiative, etc. However, it is impossible to achieve the effectiveness of criminological activity when there is no or poorly established mechanism for its implementation.

The author found confirmation that the concept of mechanism originates from the technical sciences and means a system of interaction of individual elements that collectively perform their functions in order to achieve a previously formed goal.

The author came to the conclusion that the definition of criminological activity depends primarily on the characteristics and features of the subject of criminological activity. Which in turn affects the definition of the very mechanism of criminological activity. At the same time, the author supported the opinion of O.H. Yanovska and M.A. Pohoretsky, that the structure of the implementation mechanism should include such elements as: legal form of consolidation; activities of subjects; implementation entities.

The author proposed to understand the mechanism of implementation of criminological activity of non-governmental organizations as a set of legal acts and relations of an interdependent system of subjects of criminological activity aimed at identifying the causes and conditions, as well as preventing criminal activity.

The author identified information and analytical support and scientific support of the criminological activities of non-governmental organizations as a relevant direction of further scientific research.

Key words: *mechanism, implementation mechanism, public organizations, criminological activity, non-governmental organizations, civil society.*

В. Зуєв наголошує зазвичай, для позначення реалізації як застосування чогось у тій або іншій сфері життєдіяльності людини також часто застосовують різні синонімічні слова на кшталт «утілення», «здійснення», «виконання», «уречевлення», «перетворення», «матеріалізація», «упредметнення», «поширення», «проникнення», «перехід» (як правило, від... до), «об'єктивація» та ін. [1].

Виходячи із вищевикладеного, можемо погодитись із М. М. Погорецьким та О.С. Стареньким, що механізм реалізації – це певна система, що має відповідну будову, яка спрямована на втілення чого-небудь у життя [2].

Продовжуючи дослідження, відзначимо, що ми погоджуємось із думкою М. М. Погорецького, що для з'ясування поняття механізму реалізації, необхідно визначитися з його будовою, структурними елементами.

Тому, розділяємо думку О. Г. Яновської та М. А. Погорецького, що до структури механізму реалізації необхідно відносити такі елементи, як: правова форма закріплення; діяльність суб'єктів; суб'єкти реалізації. Погоджуємося із М. М. Погорецьким, що такий підхід, має не лише теоретичне, а й практичне значення, тому може бути використаний для визначення поняття механізму реалізації [2].

Отже, в першу чергу необхідно визначити, що кримінологічна діяльність неурядових організацій повинна мати законодавче закріплення.

Так, щодо законодавства, яке регулює діяльність неурядових організацій, то у ст. 36 Конституції України зазначено, що громадяни України мають право на свободу об'єднання у політичні партії та громадські організації для здійснення і захисту своїх прав і свобод та задоволення політичних, економічних, соціальних, культурних та інших інтересів, за винятком обмежень, встановлених законом в інтересах національної безпеки та громадського порядку, охорони здоров'я населення або захисту прав і свобод інших людей. Ніхто не може бути примушений до вступу в будь-яке об'єднання громадян чи обмежений у правах за належність чи неналежність до політичних партій або громадських організацій. Усі об'єднання громадян рівні перед законом. У ст. 37 Конституції України зазначено, що утворення і діяльність

політичних партій та громадських організацій, програмні цілі або дії яких спрямовані на ліквідацію незалежності України, зміну конституційного ладу насильницьким шляхом, порушення суверенітету і територіальної цілісності держави, підриив її безпеки, незаконне захоплення державної влади, пропаганду війни, насильства, на розпалювання міжетнічної, расової, релігійної ворожнечі, посягання на права і свободи людини, здоров'я населення, забороняються. Разом із тим, політичні партії та громадські організації не можуть мати воєнізованих формувань [3].

Разом із тим, як слушно зазначає М.О. Яцина, що коли безпосередньо характеризувати неурядові організації у сфері боротьби зі злочинністю, то, тут визначальне значення має положення Закону України «Про Національну поліцію» № 580-VIII від 2 липня 2015 року, яке містить відносно новий принцип діяльності поліції – принцип взаємодії поліції з населенням на засадах партнерства, який, крім іншого, говорить, що «діяльність поліції здійснюється в тісній співпраці та взаємодії з населенням, територіальними громадами та громадськими об'єднаннями на засадах партнерства і спрямована на задоволення їхніх потреб». Також даний Закон у ст. 89 передбачає, що «поліція взаємодіє з громадськістю шляхом підготовки та виконання спільних проєктів, програм та заходів для задоволення потреб населення та покращення ефективності виконання поліцією покладених на неї завдань» [4].

З цього можна сказати, на думку автора, що така сфера як боротьба зі злочинністю не може бути повноцінною та не може існувати відокремленою від громадянського суспільства [5, с. 104].

Наступними елементами структури механізму реалізації кримінологічної політики неурядових організацій виступають діяльність суб'єктів, а також суб'єкти реалізації. Однак, перед цим зробимо невелику ремарку.

Так, на думку В. В. Василенко, механізм формування та реалізації кримінологічної політики – це соціально обумовлена, взаємоузгоджена та нормативно визначена діяльність державних органів, установ і організацій щодо встановлення та впровадження комплексу політико-правових, соціально-економічних, законодавчих і урядових

заходів (рішень), спрямованих на виявлення та усунення причин і умов вчинення злочинів, а також боротьбу зі злочинністю. Виходячи з цього визначення, науковець вважає, що впровадження механізму формування та реалізації кримінологічної політики сприятиме:

- створенню на засадах загальної теорії кримінології науково обґрунтованої моделі боротьби зі злочинністю;

- формуванню, відповідно до криміногенної ситуації, комплексу політико-правових, соціально-економічних, законодавчих і урядових рішень, спрямованих на виявлення та усунення причин і умов учинення злочинів і удосконаленню боротьби зі злочинністю;

- забезпеченню інтеграційних зав'язків взаємодії з кримінально-правовою, кримінально процесуальною та кримінально-виконавчою політикою; удосконаленню правових інститутів, окремих юридичних норм і практики їх застосування компетентними органами;

- впровадженню в кримінологічну теорію і практику наукових досягнень, передового вітчизняного та зарубіжного досвіду;

- визначенню та забезпеченню виконання пріоритетних напрямів стратегічного й тактичного характеру щодо скорочення та нейтралізації злочинності у різних сферах суспільних відносин;

- сприяння, на державному рівні, діяльності науково-дослідних установ і закладів освіти з підготовки фахівців у сфері кримінологічної практики;

- створення умов для розвитку інституцій громадянського суспільства у сфері захисту прав людини, кримінологічних центрів, асоціацій тощо;

- формування суспільної думки щодо неприпустимості злочинної діяльності, а також оперативне реагування держави на обставини, фактори та соціальні відхилення (алкоголізм, наркоманію тощо), що сприяють злочинності [6, с. 98].

Заслужує уваги визначення механізму реалізації, яке запропонував Є. І. Огородник у своїй роботі під назвою: «Механізм реалізації кримінально-виконавчої політики України та її реформування на сучасному етапі».

Так, на думку правника, наприкінці ХХ – початку ХХІ століття в Україні було покладено початок новому етапу в історії розвитку законодавства – етапу гуманізації, глобалізації та євроінтеграції. Увагу законодавця, на відміну від періоду СРСР, в якому перше місце посідали інтереси держави, було спрямовано на людину, про що було зазначено у ст. 3 Конституції України, яка

визначила, що людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю. Права і свободи людини та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави. Держава відповідає перед людиною за свою діяльність. Утвердження і забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком держави [7, с. 1].

У зв'язку із вищезазначеним, на думку Є. І. Огородника, під механізмом реалізації кримінально-виконавчої політики необхідно розуміти – систему кримінально-виконавчих норм та відносин, суб'єктів та об'єктів застосування цих норм, що характеризує спрямованість, способи і засоби діяльності держави, громадських організацій і громадян у сфері виконання кримінальних покарань, підвищення ефективності цієї діяльності, забезпечення гарантій досягнення мети покарання. Функціональними складовими цього механізму є: специфічний об'єкт впливу, суб'єкти та учасники механізму, засоби впливу, мета функціонування механізму [7, с. 11].

Окремої уваги заслуговують висновки О. С. Іщука, які він сформував під час дослідження теоретико-методологічних та практичних засад кримінологічної діяльності органів прокуратури України

Так, на думку О. С. Іщука механізм реалізації кримінологічної діяльності органів прокуратури є системою правових норм і відносин, відповідних суб'єктів застосування та об'єктів реалізації, що характеризує спрямованість, способи і засоби діяльності органів прокуратури щодо всебічного забезпечення режиму законності, підвищення її ефективності, досягнення реальності й створення гарантій досягнення цілей органів прокуратури. Разом із тим, на думку науковця, складовими елементами цього механізму є: специфічний об'єкт впливу – правові відносини у сфері протидії злочинності; правове джерело і засоби впливу – норми права, що разом з іншими складовими створюють режим законності; характер впливу – системність, повторюваність, відносно тривалі просторово-часові межі; мета – забезпечення безпеки особи, соціуму, держави, захист від кримінальних загроз [8, с. 24].

Ю. В. Кернякевич-Танасійчук під час дослідження кримінально-виконавчої політики України сформувала визначення механізму реалізації кримінально-виконавчої політики.

Так, на думку Ю. В. Кернякевич-Танасійчук, механізм реалізації кримінально-виконавчої політики як систему заходів та засобів, а також суб'єктів, відповідальних за втілення їх в життя,

за допомогою яких забезпечується реалізація кримінально-виконавчих правовідносин з метою досягнення цілей та завдань кримінально-виконавчого законодавства. А. В. Коваленко під час дослідження дійшов до висновку, що механізм реалізації кримінологічного забезпечення поліцейської діяльності є системою правових норм та відносин, суб'єктів та об'єктів використання даних норм, котра здійснює характеризування спрямованості, способів й засобів поліцейської діяльності стосовно всебічного забезпечення режиму законності, підвищення її ефективності, досягнення реальності та утворення гарантій досягнення мети органів Національної поліції України. Сутність його правового забезпечення полягає у встановленій державою системі правових норм та правовідносин, котрі характеризують напрями, форми, засоби, способи й організаційно-правовий інструментарій кримінологічної діяльності поліції стосовно її здійснення та забезпечення. Сутнісною основою даного механізму постає система органів поліції й організаційно-правових елементів, котрі її реалізують [9, с. 27].

Поряд із цим, Н. С. Сидоренко досліджуючи теоретико-прикладні засади кримінологічної діяльності органів кримінального судочинства встановила, що необхідно розуміти під механізмом реалізації кримінологічної діяльності, а також від чого залежить її ефективність. Так, зазначає вчена, під механізмом реалізації кримінологічної діяльності органів кримінального судочинства необхідно розуміти – систему взаємозалежної діяльності органів кримінального судочинства, покликаної з метою виявлення та усунення причин і умов, які сприяли вчиненню кримінальних правопорушень, а також пошуку шляхів і засобів попередження вчинення нових кримінальних правопорушень. Разом із тим, авторка вважає, що від почуття безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві на пряму залежить ефективність кримінологічної діяльності та належне відправлення правосуддя в цілому. А тому, на її думку, цілком справедливо можна вважати Закон України «Про державний захист працівників суду і правоохоронних органів» від 23 грудня 1993 року № 3781-ХІІ повноправним елементом у механізмі реалізації кримінологічної діяльності органів кримінального судочинства [10, с. 311].

Цікавого висновку дійшов С. І. Спільник під час дослідження теоретико-прикладних засад кримінологічної діяльності Державної кримінально-виконавчої служби України.

Так, на думку науковця під механізмом реалізації кримінологічної діяльності Державної кримінально-виконавчої служби України доцільно розуміти систему взаємозалежних правових елементів Державної кримінально-виконавчої служби, яка спрямована на забезпечення безпеки суспільства шляхом виправлення та ресоціалізації засуджених та запобігання вчиненню нових кримінальних правопорушень серед останніх. Ефективність механізму реалізації кримінологічної діяльності Державної кримінально-виконавчої служби України досягається шляхом реалізації мети кримінально-виконавчої діяльності із найменшими для останньої витратами [11, с. 296].

Отже, зазначене вище свідчить про те, що визначення кримінологічної діяльності залежить насамперед від характеристики та особливостей самого суб'єкта здійснення кримінологічної діяльності. Що в свою чергу впливає на визначення і самого механізму кримінологічної діяльності.

Враховуючи це, можемо погодитись із М. О. Яциною, який зважаючи на її місце як окремої ланки у системі політики боротьби зі злочинністю, беручи до уваги її найсуттєвіші, на його думку, ознаки: 1) підсистема державної політики у сфері боротьби зі злочинністю; 2) носить соціальний характер; 3) її основу складає ідея запобігання злочинності та її детермінант). Враховуючи це, на думку М. О. Яцини під суб'єктами кримінологічної політики необхідно розуміти – державу, державні органи та установи, суспільство, громадські інститути, громадяни, які наділені правосуб'єктністю та в процесі правореалізації здатні впливати на формування та прийняття рішень з питань кримінологічної політики [5, с. 81].

Отже, враховуючи вищевикладене під механізмом реалізації кримінологічної діяльності неурядових організацій нами пропонується розуміти – сукупність нормативно-правових актів та відносин взаємозалежної системи суб'єктів кримінологічної діяльності (з однієї сторони суб'єкти кримінологічної діяльності можуть виступати будь-якої форми власності, а з іншої обов'язково об'єднання або організацій недержавної форми власності), що спрямовані на виявлення причин та умов, а також попередження злочинної діяльності.

Актуальним напрямом подальших наукових досліджень можна вважати інформаційно-аналітичне забезпечення та наукове супроводження кримінологічної діяльності неурядових організацій.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ:

1. Зуев В. Поняття впровадження в сучасному філософському дискусії. URL: <https://ird.npu.edu.ua/files/zyev.pdf> (дата звернення: 21.07.2021).
2. Погорецький М. М., Старенький О. С. Механізм реалізації кримінальних процесуальних гарантій адвокатської таємниці у досудовому розслідуванні. *Часопис Національного університету «Острозька академія»*. Серія: *Право*. 2015. № 2(12). URL: <http://lj.oa.edu.ua/articles/2015/n2/15pmmudr.pdf> (дата звернення: 24.07.2021).
3. Конституція України : Закон від 28.06.1996 р. № 254к/96-вр. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text> (дата звернення: 13.07.2021).
4. Про Національну поліцію : Закон від 02.07.2015 № 580-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#Text> (дата звернення: 27.07.2021).
5. Яцина М. О. Неурядові організації як суб'єкти кримінологічної політики : дис. ... докт. філософії : 081 – Право. Івано-Франківськ, 2021. 210 с.
6. Василевич В. В. Кримінологічна політика України : монографія. Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2020. 434 с.
7. Огородник Є. І. Механізм реалізації кримінально-виконавчої політики України та її реформування на сучасному етапі : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. Харків, 2017. 16 с.
8. Іщук О. С. Теоретико-методологічні та практичні засади кримінологічної діяльності органів прокуратури України : автореф. дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.08. Харків : Харк. нац. ун-т внутр. справ, 2016. 30 с.
9. Коваленко А. В. Теоретико-прикладні засади кримінологічного забезпечення поліцейської діяльності в Україні : автореф. дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.08. Дніпро : ДДУВС, 2020. 36 с.
10. Сидоренко Н. С. Механізм реалізації кримінологічної діяльності органів кримінального судочинства. *Юридична наука*. 2020. № 8 (110). С. 305–313.
11. Спільник С. І. Механізм реалізації кримінологічної діяльності державної кримінально-виконавчої служби України. *Право і суспільство*. 2021. № 6. С. 291–297.